

לכבוד שבת.⁷ אמוראים הסיקו ממעשי חכמים אלה, שרחיצה בערב שבת מצווה היא.⁸ יתר על כן, בימי בית שני נהגו להיטהר ולטבול לפני כניסת השבת. כן ניתן להסיק מחשמונאים ב, יב, לח: "אז אסף יהודה את הצבא ויסיעו אל עיר עדולם. וכאשר הגיע היום השביעי, הטהרו כמנהג, ויעשו שם את יום השבת". לפי ההלכה המובאת בפי ר' יצחק, בראש השנה טז ע"ב, חייב אדם לטהר עצמו ברגל. מקורה של הלכה זו בספרא שמיני, פרק ד, ט (מהדורת ווייס, מט ע"א): "ובנבלתם לא תגעו — ברגל". כלומר, מכיוון שישראל מצווים לעלות לרגל לירושלים, להקריב שם קרבנותיהם ולאכול מבשרם, עליהם לטהר עצמם עובר לכואם להיראות לפני ה'.⁹ ברם, דומה שבימים ראשונים, בזמן שבית המקדש היה קיים, ובייחוד בהיות היישוב היהודי קטן ומרוכז בירושלים ובסביבתה, התכנסו רבים מדי שבת בשבתו אל הר הקודש בירושלים, לדרוש את ה' ולשמח לפניו.¹⁰ לכן נהגו לטבול ולהיטהר בערבי שבתות ככערבי ימים טובים.

נראה כי מנהג זה נמשך גם לאחר החורבן. אף-על-פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר בשאלה שמצינו מתקופת הגאונים. ר' יהודאי גאון נשאל אם יש לברך על הטבילה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים. מכאן שהיו שראו בטבילה זו חובה קדושה שמצווה לברך עליה.¹¹ וכן כותבים רבים מן הפוסקים, שמצווה לטבול ולרחוץ כל גופו בערב שבת. נראה אפוא שטבילה זו איננה קשורה בעלייה למקדש, אלא כעיצומו של יום השבת, קדושתו וכבודו, ולפיכך נצטוו ישראל "להתרחץ ולהתקדש בטהרה בערבי ימות המקודשים".¹²

ג. "שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול"

התנאים במדרשיהם ציוו להתעטף לכבוד שבת בכגדים נקיים. הכתוב "כיום הראשון מקרא קדש" בויקרא כג, לה (שמות יב, טז; במדבר כח, יח) נתפרש: "קדשהו. במה אתה מקדשו? — במאכל ובמשתה ובכסות נקיה".¹³ מדרשי הלכה אלה במקורם אמורים אמנם ביחס לכתובים הדנים כימים טובים (ואף בחולו של מועד, ראה מכילתא דרבי ישמעאל, שם), אולם הם הועברו גם לעניין שבת. ראה מכילתא דרשב"י, מהדורת אפשטיין-מלמד, עמ' 200.

- 7 השווה: ויקרא רבה לר, ג ובמקבילות. ושם אין "במעלי שבתא" ולא "לכבוד שבת". וראה: א"א אורבך, חז"ל — פרקי אמונות ודעות, ירושלים, תשכ"ט, עמ' 200.
- 8 כך אומר רב נחמן בר רבא בשם רב בשבת כה ע"ב. וראה דקדוקי סופרים שם באשר לגירסאות. ועיין: רמב"ם, הלכות שבת פ"ל ה"ב; טור, אורח חיים, סי' רס.
- 9 כך מבאר הראב"ד בפירושו לספרא שם. וראה: רמב"ם, הלכות טומאת אוכלים פט"ז ה"י; רמב"ן בפירושו לתורה, ויקרא יא, ח.
- 10 ראה, למשל, ישעיה א, יב-יג: "כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמס חצרי... חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה". ועיין: יחזקאל מו, א-ג; ישעיה סו, כג.
- 11 ראה: שערי תשובה, סי' קעה; אוצר הגאונים, ראש השנה, חלק התשובות, סי' יד. אמנם הגאון השיב שמיום שחרב בית המקדש אין טומאה וטהרה ואין חובה לטבול לא בערב שבת ולא בערב יום טוב וכו'. אך מדבריו אתה למד, שכזמן שבית המקדש היה קיים היתה חובה לטבול בערבי שבתות.
- 12 ראה: ג' אלון, מחקרים בתולדות ישראל, תל-אביב, חלק א, עמ' 157; אשכול הכופר ליהודה הדסי, סי' קן, דף נו ע"ד.
- 13 כך הגירסה בספרא אמור, יב, ד. ובדומה לזה במכילתא דר' ישמעאל, בוא, מהדורת הורוביץ-רבין, עמ' 30; מכילתא דרשב"י, מהדורת אפשטיין-מלמד, עמ' 18; ספרי במדבר, פנחס, קמו ועוד. אלא שיש גורסים: "ארעם, ארעו, קדשהו כבדהו". עיין בחילופי נוסחאות, ור"ח אלבק (הע' 3 לעיל), עמ' 2.